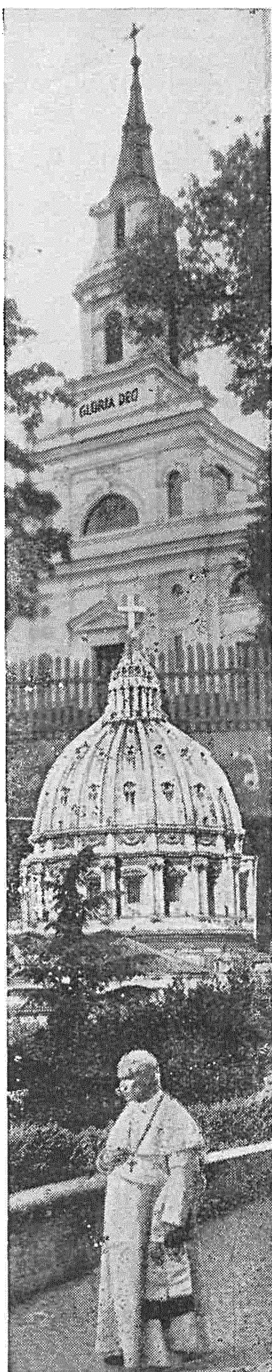
LA BRACE

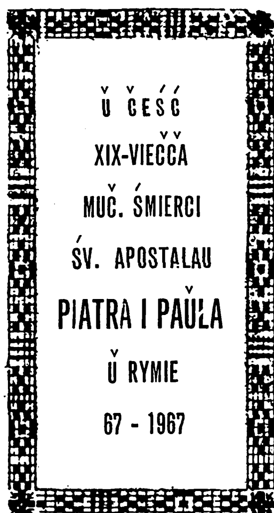
Hod. XIX | ČERVIEŃ - ZNIVIEŃ 1967 | N. 93

Biela-ruskaja reli-hijna- **ŹNIČ** adra-dženskaja ča-sopis

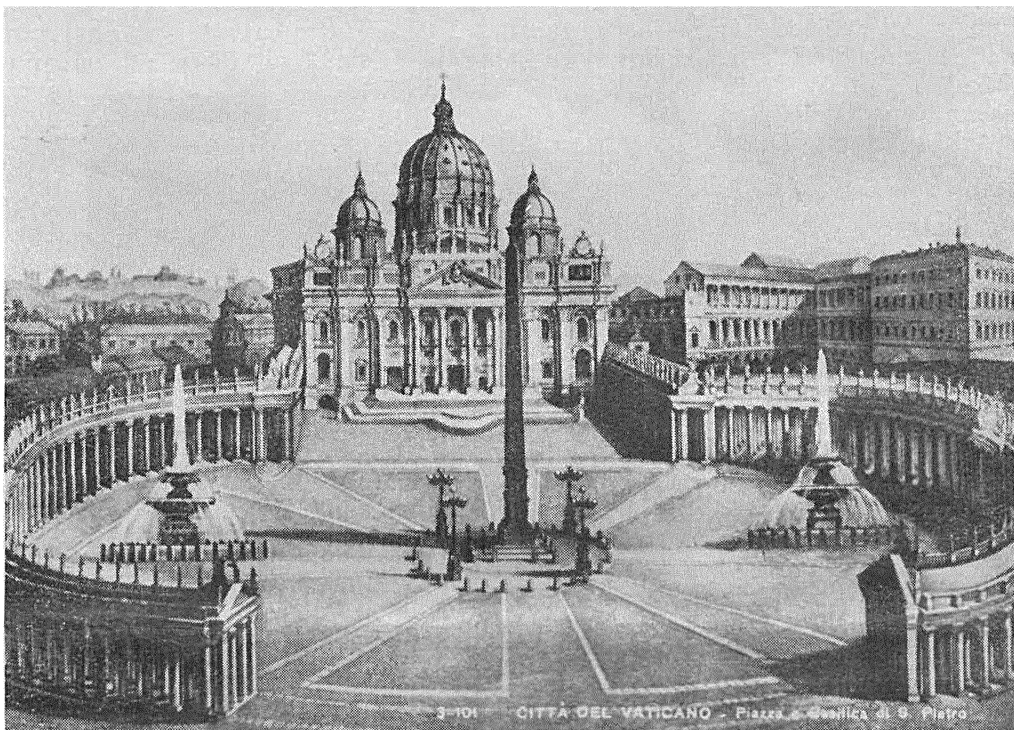
Adres Red: **Roma, v. Trionfale, 6415** || **Hadav. padp. 2 dal., 1 paasobn. 15 cent.**

NUMAR ADUMYSLOVY

U XIX STAHODZDZIE MUČANICTVA ŚV. AP. PIATRA I PAŬLA

Na zboččach vatykanskaha üzhorja

Tajomnaja zapavieść Piatru u toj čaroünaj ranicy, nad Tyberyjadaj, kali nadaü jamu Zbaviciel najvyšejšy pastyrski mandat eklezijalny, stanavicca ü pamiaci viernych kažny raz, jak prajchodziać la Bazyliki Św. Piatra na üzboččach Vatykanskaha üzhorja. Čyjmuž sercu nia jość bliskimi dy impanentnymi čaroünyja kontury jejnyja ź vielestrojnaj, u svajej praporcyi, kopułaj Michelangelo dy z symbaličnymi abojmami kalumnady Bernini!? Heta samaja najčaraüniejšaja architektanična śviatynia u śviecie, najbolšaja raźmierami dy frekvencyjaj viernych, što siudy z kruhaśvietu zyjchodziacca. A što było daüniej tam, dzie jana siannia vysicca?

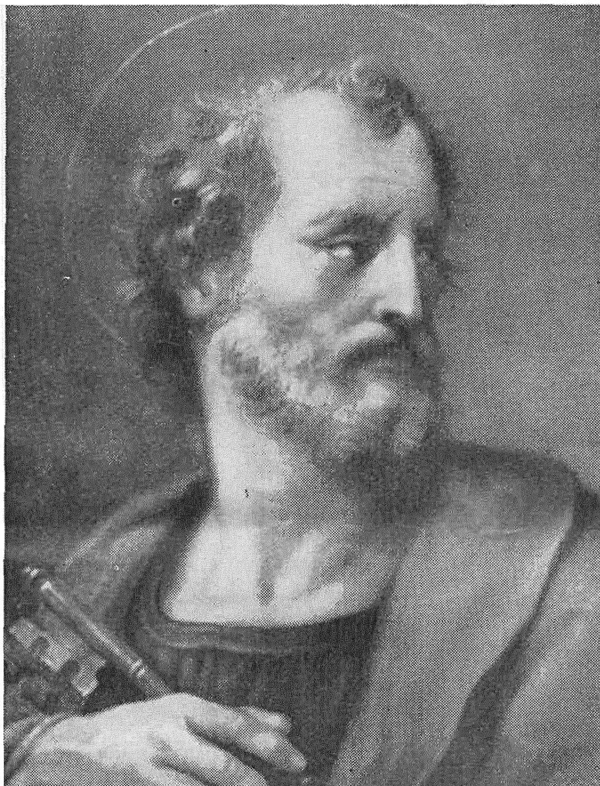
Tysiača dzieviaćsot hod tamu Vatykan byü biazludnaju zonaju, zahrožanaju navadnienniami ad Tybru, malaryjaj, tak što historyk Tacyt uspaminaje ab henym terenie, jak ab biessłaüna upaśledžanym. Hetaja zona za časaü staravietnaha Rymu znajchodziłasia zaüsiody za murami horadu j prypisvałasia prymityünym Etruskam, ad jakich Vatykan praüdapadobna atrymaü i nazovu svaju. Administratyüna Vatykan stanaviü častku XIV abvodu, nazyvanu Zatybram (Trastevere), i choć nia byü zasieleny, to miaściü u sabie aharody patrycyjaü rymskich ź villami j čaroünymi panoramami. Dajaždžałasia da ich mostam Nerona. Na procileżnym miestu bierazie biespasredna raściłalisia abšyrnyja aharody Nerona, što dastalisia jamu ü spadku pa ciotcy Daminicyi, imža atručanaj u 59 h.. Aprača aharodaü, Vatykan byü viedamy takža iz svaich manifestacyjaü spartyünych, hipičnaj ujaždžalni (ad časaü dachryścijansk. imp. Kalihuły). Ale najbolšaju tam znakamitaściu byü adnak « Cyrk Nerona », jaki znajchodziüsia naleva sianniašniaj Bazyliki Sv. Piatra. U centry jaho üznosiüsia abelisk, pryblizna tam, dzie siannia zakrystyja Bazyliki, na « Placy Rymskich Protomučanikaü ». Byü jon za Kalihuły pryviezieny z Ehiptu, a ü XVI st. astalavany na placy Św. Piatra, dzie znajchodzicca j siannia.

Hetak voś vyhladaü Vatykan pierad XIX stahodździami. Jon byü miescam, vybranym na mučanictva Piatru, pieršamu Papie.

Na ŭźbiareźžy Tyberyjady.

Adna z najpryhažejšych dy hłybokavymoŭnych scenaŭ z žyćcia rodziačajsia Eklezii apisana ŭ apošnim raździele Evanelii Sv. Jana: fakt dziejecca ŭ Halilei, na bierazie Tyberyjadzkaha voziera.

Ustavaŭ asabliva pahodny rossvit Zhrobuŭstannia — paśla Hetsemani j Halhoty. Apostały ŭžo byli spatkalisia z Jezusam zhrobuŭstałym. Byli peŭnyja, što Jon žyvie. A choć nie tak časta, jak pierš, źjaŭlajecca miž imi, vučni zaŭsiody trymajucca razam. Taje nočy siamioch ź ich, a miž imi syny Zebedeja: Jakub i Jan dy Natanael z Kany Halilejskaj, a takža Tamaš Dydymus, važdalisia až da śvitu nad rybaju ŭ barcy Piatra.

Užo zusim dnieła, a im jašče nie ŭdałosia ničoha złavić; daremnyja zàchady. Tady prybližajucca k bierahu j bačać nièchta kładzie tam ahoń. «Nia majecie, synki, čaho pierakusić?» — pytaje nieznajomiec. — «Nie» — adkazvajuć. «Dyk zakińcie nievady naprava ad barki, to znojdziecie». Pasłuchali, i nieŭzabavie nasiłu zmahli sieci vyciahnuć ad niabyvałaha ułovu.

Chutkadahadlivy Jan tady kryčyć: «Hetaž Usiespadar, Vučyciel!» Piotr impetyk vomih kidajecca ŭ vodu, kab čymskarej pryhledziecca Zbavicielu. Tymčasam inšyja prybili k bierahu abładzicca z rybaj: akazałasia 123 štuki vializnaj ryby, a sieci nàdziva dadzieržali. Sùtaje pry zładžanym vohniščy — śniedannie. Paśla jaho źviartajecca trojčy Jezus da Piatra:

— «Symonie Janaŭ, ci ty lubiš miani bolš, čym hetyja ź».

— «Tak, Usiespâdaru, Tyž viedaješ, jak ja Ciabie lublu» — upeŭnivaje za kažnym razam Piotr.

— «Pasi aviečki maje i baranki maje»....

Hetymi voś sławami Zbaviciel zaćviardžaje Piatra najvyšejšym pastyram u Eklezii. Zumieŭsia byŭ Piotr ad patrojnaha akcentavanaha pytannia. Nahadvaŭ tady svaje ludzkija słabaści z historyi mučennia Zbaviciela... Jak ad słabaści j bojazi davodziłasia taić svajo naležannie da asudžanaha Vučyciela... Pakutna apłakvaŭ potym heta... I byŭ peŭny prabačennia, znajučy dobra Serca Jezusa, i nadziejučysia mocna. Tamu voś adkazy na pytanni Zbaviciela byli ščyryja, davierlivyja i prakonvajučyja. Zbaviciel pranikaŭ svajoj usieviedaj jahonu dušu, bačyŭ jahonu viernaść u budučyni j pradkazaŭža jamu: «... kali byŭ ty maładziejšy, dyk sam padpiarazvaŭsia chadziŭ, kudy chacieŭ; ale jak pastareješ, vyciahnieš ruki svaje i druhi ciabie padpiaraža dy paviadzie, kudy ty nia chočaš». «Heta skazaŭ — piša dalej Jan (R. 21.1-19) — pakazvajučy, jakoju śmierciu jon usłavić Boha».

Preśled

Biespasrednym pretekstam (pryčynaj da začepki) było katastrafalnaje zdarennie ŭ stalicy imperyi. Nočču z 18 na 19 lipienia 64 h. vybuch u Rymie strachotny pažar, ad jakoha z usich 14 kvartałaŭ horadu, katastrafalna ucierpieła 10 kv. z tysiačami achviar u ludziach dy cennaściach kultury j historyi. Ci heta byŭ złačynny padpał, ci stychijnaja prypadkovaść — faktam jość, što nièchatnyja adnosna imperatara masy narodnyja, plebs, vinavaciŭ u hetym niaščaści tahož imperatara, Nerona, jaki iz siabie zvàlvaŭ vinu na Chryścijan, ačarnianych pierad tymža plebsam najbrutalniejšaj perfidyjaj.

Historyk Tacyt pisaŭ: «aryštoŭvany pierš tyja, što pryznavalisia... Aleź nia lohka było pad strachotnymi torturami j nia pryznacca na drakonskich dopytach, nie kažnamu ručyła być herojem... Potym za ich pokazam — piša dalej Tacyt — vialikaja kolkaść była prakanaja nia hetulki ŭ złačynie padpału kolki ŭ nienaviści da ludztva».

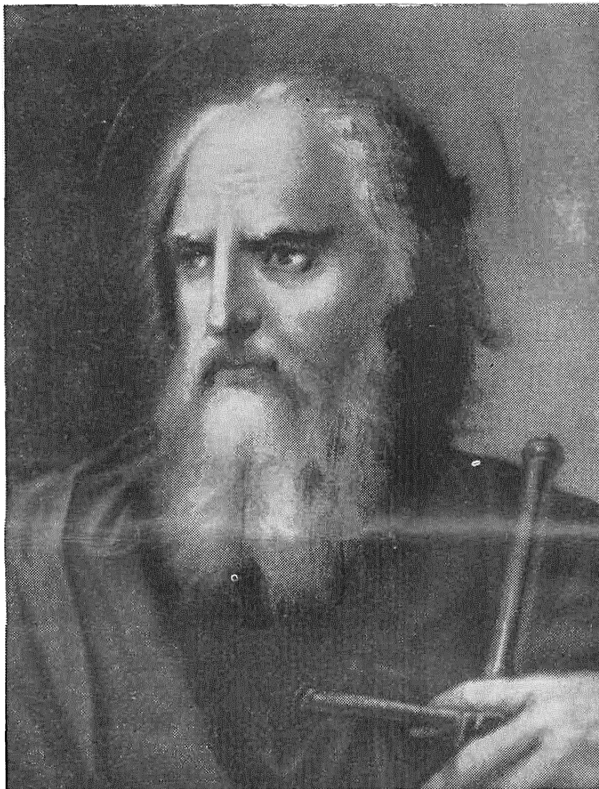
Tojža Tacyt piša j ab vynajdavanych sposabach mukaŭ, jakija pavinny byli służyć jak sadyčnaje vyniščennie ahidłaha plebsu: «Da zabojstva Chryscijan było damiešana j paśmievišča, bo vyhublali ich takža, abłavušvajučy naciahanniem škury dzikich źviaràt, razryvanych sabakami; mnohich prybivana da kryža, abžyhali połymiam, palili jak śvietačy fakelnyja pa zàchadzie sonca. Na hetkija vidovišča Neron adkryvaŭ svaje aharody i, jak vyścihoviec u ludzkoj sutałocy, ci na kvadryzie, vy dziŭlaŭ cyrkovyja hùli» (Annali, XV, 44).

Možna sabie ŭjavić, što za strachotnaść pradstaŭłała tady Vatykanskaje ŭzhorje, bož aharody Nerona tam znajchodzilisia; tam byŭ i cyrk jahony, hippodrom, šlach vyścihovy; tamža byli i baraki poŭnyja paharelcaŭ ad

pažaru. Parohi Vatykanskija vošža udastoilisia być pieršymi ü Rymie uśviàčanymi kryvioju vyznavalnikaü Chrystusa, śviètačaü načnych dzivosnych illuminujučych usio tam, kab pakazać historyi...

Tortury i źniavahi achviar pierajšli üsie miery. Ale — jak śćviardžaje navočny autarytetny śviedak, słaüny Seneka, — nichto z katavanych mučanikaü nia vydaü jenku, skarhi uzdychannia, prosiačy litaści, nichto nie adkazvaü na źniavažlivyja ździeki, naadvarot — uśmiachalisia. (5 F.II.pag. 122).

Sam Tacyt, ničuć nia sympatyzujučy chryscijanam, a üsiož musieü zauvažyć, što pahanski narod pačynaü spačuvać hetym achviaram sadyzmu Nerona, škadujučy dy dakarajučy, što śmierćža ich nie dziela dabrà publičnaha, a dziela kryvižerstva adnaho čałavieka. (Annali, tamža). Z taje śmierci mučanickaje Chryścijan chiba nia mienš množyłasia, jak ad apastolstva, asabliva Sv. Piatra i Paüła, upłyvy jakich naviet pry samym imperatarskim dvary na palatynacie, üžo dalisia üznaki, vyklikajučy ździülennie u Nerona.

Apostałaü hetych Neron zahadaü aryštavać amal adnačasova, ale nie adrazu paśla pažaru, a cieraz 2 hody paźniej, u 66 zaraz pa vyjeździe na artystyčnyja vystupy ü Hrecyju. Piatra üziali pretoryjanie ü samym horadzie, bo üžo paśla pavarotu z uciekaü i cudoünaha dakoru Zbaviciela (Quo Vadis) na via Appia, dziejaü adkryta publična. Asadzili jaho ü Mamertynskaj strachotnaj viaźnicy. A Paüła üziata daloka za Rymam i pryvieziena, jak i pieršy raz, u łancuhoch. Kajdany tyja viazali im kala paütara hodu ruki, adnak patrapili šmat jašče achryścić dy pryharnuć da Chrystusa novanaviernienych mučanikaü, naviet absłuhoüvajučuju stražu pretoryjanskuju.

Piatru, Kniaziu Apostałaü, była vyznačana kryžovaja śmierć, najciažejšaja kryminalnaja, u cyrku Nerona. Kali üvidzieü Namieśnik Chrystusa pryhatavany la obelisku sabie kryž, uzradavaüsia, što hetak pamiracimie, jak jahony Vučyciel, ale vòmih, jakby źmiarkavaüšysia, kab nia była pychaj hetkaja üciècha, zaraz paprasiü kàtaü, chaj ukryžujuć jaho üniz hałavoju: nie pačuvaüsia, bač, hodnym hetak pamirać, jak Boski Zbaviciel. Mieü tady 70 hod, a byü jašče davoli badziory i haračy ü pracy. Praüdzivaja skała! Viedaü Zbaviciel na kim fuńdavać svaju Ekleziju. Michelangelo uviekaviečniü scenu hetaha ukryžavannia u fresku Vatykanskaj kaplicy Paüła. (Hl. našu zdymku na b.4).

Sv. Pavał, z Tarsu urodžany ü 8 h.p. Chr., jak Šavał, syn vydatnaha faryzeja; uzhadavany ü Hebrejska-*Rymskim* patryatyzmie, ü duchu mesyjanskaj tradycyi adradžennia baćkaüščyny. Z Chryscijanstvam zytknuüsia nie ü Asobie jahonaha Zakładčyka, ale Apostałaü. Chryścijan uvažaü varožymi Hebrejstvu i Rymu, jakoha hramadzianinam ličyüsia, dy z maładym entuzyjazmam ich vykareńvaü. Cudoüna adnak navierniény Zbavicielem, z entuzyjazmam haračejšym addaüsia na służbu Jamu, zdabyvajučy dla Eklezii pahanskija narody padčas svaich misyjnych padarožžaü.

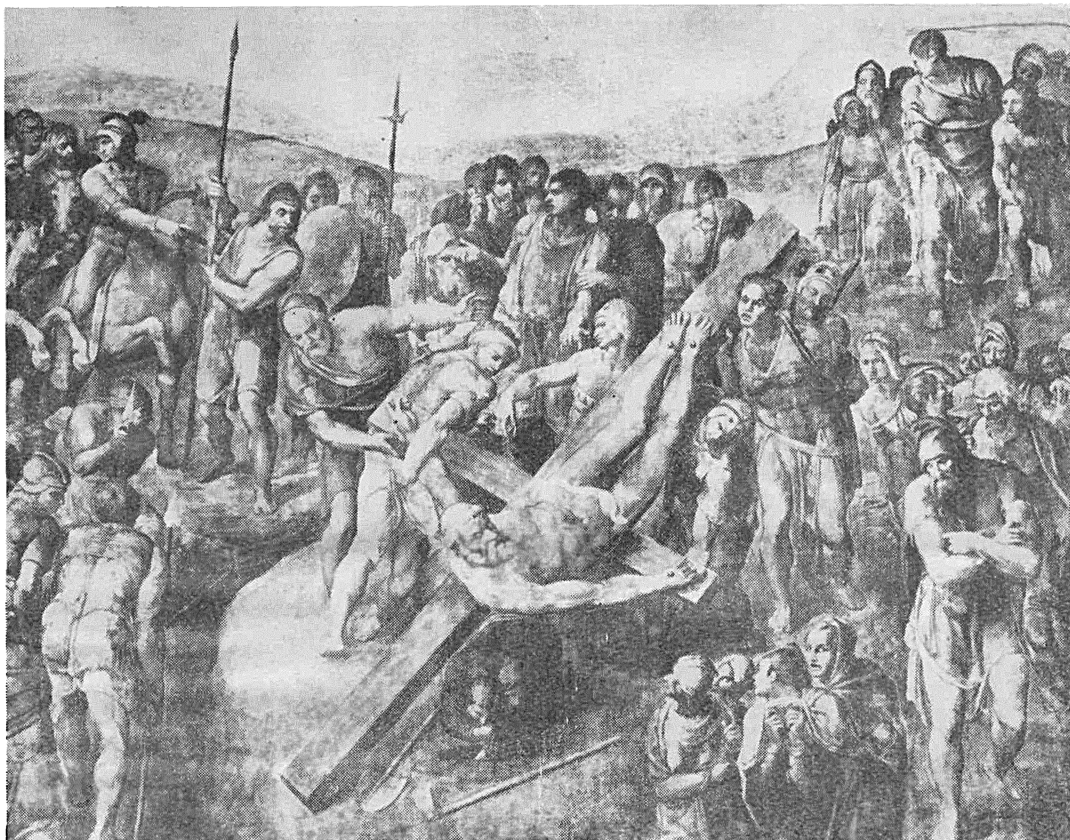
Vybuchły ü 64 h. kryvavy praśled chryścijanstva, zastaü jaho ü Makedonii, adkul na pavarotnaj darozie byü aryštavany. Jamu, jak Rymskamu hramadzianinu, była vyznačana bolš «hanarovaja» śmierć — ad špady. Dla vykanannia prysudu byü vyviedzieny za horad darohaju ü Ostyju i na miescy, siannia nazyvanym «Tre Fontanne», adciata jamu hołaü (hl.zd.na b. 5). Lehenda kaža, što jana adsiečana šče padskočyła try razy, krasajučy z taho terenu vypyrsnuüšyja try fantanny.

Ciełу Archimučanikaü byli pachavany na pahanskich mahilnikach, najbližejšych ad miesca kaźni: Sv. Piotr, na Vatyknaskim uzhorji, a Sv. Pavał pry «Via Ostiense». Chryścijanie z pakalennia ü pakalennie pieradavali abaviazak uhanaravać ich mahiły. U 258 h. astanki ich byli pieraniesieny ü katakomby Sv. Sebastyjana pry Via Appia. Niezadoüha adnak byli viernieny *na miescy* pieršych pachovin, dzie imperatar Kastant u pačatkach IV stah., pa zakončanym praśledzie, pabudavaü dźvie bazyliki, što ü vialikaabnoülenym stanie krasujucca üsiamu śvietu siannia jubilejna-śviatkavalnym splendoram i pahłyblenniem lubaści da Eklezii.

EKLEZIJA NA PRACIAHU VIAKOŬ

Ujaŭlennie sabie Chrystusa jak znak supracivu = *signum contradictionis* moža być damiarkavana i da Jahonaj ustanovy Eklezii ŭ jejnych suadnosinach iz švietam. Hetkim znakam supracivu jana źjaŭlajecca ŭ historyi cyvilizacyi kultury pieradusim tamu, što praklamujecca na vobraz i padobu Zakładčyka: boskaja j ludzkaja, dačasnaja i viečnaja, histaryčnaja i panadhistaryčnaja, pradoŭžannie Chrystusa ŭ časie j adnačasna hvarancyja pazaziemnaha pryznačennia, nakanavanaha čałaviectvu. I hetaja dvaistaść natury, što robić mima svaje hramadziânskaje pasłušnaści « addavannia cezaru cezaravaha », nia ŭsio bo toje « cezarava » mahła pahadzić iz svaim sumlenniem. « Chryścijanizm — piša adzin vydatny historyk, Georgio Falco — ahłašaŭ svajo pasłanstva novaj hramadzianskaści, eklezijalnaj, jakaja nia znała ni rožnic narodaŭ, ni płoci, ni fortuny, ni dziaržavy dla ŭsich ludziej dobraje voli z taho, ci inšaha boku imperyjalnaje hranicy; pieranosiła relihijnaść z publičnaha (nieetyčnaha) žyćcià i palityki ŭ sumlennie da indyvidualnaha pryznačennia, adnym słovam

Ukryzavannie Sv. Piatra (fresk Michelangelo) vodle zapavieści Zbaviciela nad Tyberyjadaj: «... a jak pastareješ, vyciahnieš svaje ruki j druhi ciabie paviadzie kudy ty nia chočaš»...

ź jaje znak supracivu, jość tak ukareniena ŭ jejnaj istocie, tak žyva adčuvanaja dy suudziejnaja z kažnym viernikam jejnym, pačynajučy ad pieršaje hramadki apostalskaje i praz usiu historyju svajho vybranstva, svaje liturhii, svaje daktryny, što ŭ śviedamaści čałaviečaj hodzić ludzkoje z boskim, hłyboka rožnym.

Tajaž dvaistaść natury, jakuju Eklezija (Kaść. Cark.) ahłašaje za svaju asablivaść, źjaŭlajecca matrycaj inšych dualizmaŭ, inšych kontradykcyjaŭ, jakija z chryścijanstvam prysli u historyju.

Pieršaj i fundamantalnaj niasuładnaściu, udarajučaj pahanski imperyjalizm ŭsieŭładnaha Rymu, (ŭ jakoha relihija ułasnaja musieła być instrumentam palityčnaj i sacyjalnaj daminacyi, absalutnaha ŭładztva nad hramadzianinam dziaržavy až da pryznavannia imperatara za boha); była hetkaja chryścijanina relihija, katoraja nie miaściłasia ŭ hranicach adnaje, z absurdalnaj etykaj i relihijaj, dziaržavy, pad ziamnych (bieznadziejnych) ideałaŭ — da nieba. Voś hetaja niasuładnaść chryścijanskaha švietapahladu iz zvyradniełaj dziaržaŭnaj uładaj i była adnym iz vyrašalnych matyvaŭ prašledu.

Druhoj takoj niasuładnaściu, vypływajučaj z dvaistaści, abo vyšejšaści, natury Eklezii (Kašć. Car.), z tvorami ludzkoje, švietavaje, historyi, jość toje, što jana paklikana demanstravać svaju rožnaść, što identyfikavać jaje z henymi tvorami jość niasuraznaściu. Jana to žyvie ŭ historyi siarod dziaržavaŭ i paklikana da ŭzrostu postupu, pamiarkoŭnaści z toju historyjaj, ale ŭ takim sensie, što śviet iz svajoj historyjaj jość u Eklezii jakoje častka (istaść) ludzkaja musić aznamianoŭvacca kulturami, pomysłami, jazykami, prablemami roznych poraŭ histaryčnych, dy rožnych zonaŭ heahrafičnych, u jakich znajšłasia iz svajoj dziejnaj misyjaj. Nosić na sabie j śłady pazytyŭnyja ci nehatyŭnyja, zdabyčaŭ

abo strat, ad kantaktaŭ z henymi roznymi formami kultury j cyvilizacyi: ad adnych abahaciłasia kulturaj, ad druhichža — putami, herezyjaj. Choć bo zdolnaści jejnyja zaspakojvać duchovyja j moralnyja patreby narodaŭ, cyvilizacyjau (« zdolnaści stacca ŭsim dla ŭsich), i vydatnyja, to adnačasna ahraničanaść formaŭ histaryčnych, ź joju skantaktavanych, putaje tuju vydatnaść, vystaŭlajučy na zàkid niedynamičnaści, nièchaci da innavacyjaŭ, reformaŭ. Adnosicca heta asabliva da pieršaha tysiačalećcia žyćcià i dziejnaści eklezijalnaj. Davoli trapna heta pradstaviŭ niamiecki teoloh Hans Küng.

mistyki, antropocentryzmu (čałaviek-usiocentr) ŭ navucy ab łascy dy nieki niasurazny dualizm istaści cialesnaj i mataryjalnaj (Fotius vieryŭ u dźvie dušy).

Rymski śviet svaim sensam formy, prava j arhanizacyi, autarytetu, tradycyi dy ŭsieadzinstva, praktyčnaści j utylitarnaści, unios u Ekleziju farmacyju svaje dyscypliny, svajho prava, vyprabavanyja metady haspadaravannia; ale razam z hetym usim ciažyŭ nad śvietam palitykaju siły biazdušnaje, autarytarnaha tradycyjanalizmu, farmalizmu dy lehalizmu tearytyčnaha j praktyčnaha.

Hermanski śviet svaim charaktaram sub-

Śmierć Apostała Narodaŭ — «ad spady» — za murami Rymu, blizu sianniašniaj «Bazyliki Sv. Paŭła «.

« Śviet Judejski — piša jon — svajoj niepachisnaj vieraj u Boha adzinaha, svajoju mesyjanskaju nadziejaj i svajoju relihijnaściu, prasočyŭšaju ŭsiečysta dzialanki žyćcià, pieranios u Ekleziju ŭsio toje iz Staroha Testamantu, što adnosiłasia da Chrystusa i chryścijan; ale razam z hetym toj Judejski śviet pieranios u mnohich vypadkach i vuzki nacyjanalizm dy paviarchoŭnuju pabožnaść (« talmudyčnaj » litary).

Śviet Hrecki svajoju mudraściu, pačućciom pryhastvà dy hłybokaj humanitarnaściu (ludzkaściu) prynios Eklezii ŭsiudyznanuju movu dy vysokaduchovaje tłumačennie Abjaŭlennia, bliskučuju prezentacyju daktryny eklezijalnaje harmonijna z novymi formami dumki j vyskazu dy ŭdatnaje pradstaŭlennie vièličy chryścijanina ułučanaha ŭ žyćcio Boha; ale śviet heny u mnohich vypadkach unios adnačasna i racyjanalistyčny intelektualizm, lišni pachop da mudravannia, spekulacyi, biaspłodnaj

jektyŭnaści, fantazyi j svabody, unios u Ekleziju pabožnaje mastactva, ŭsabiešnaść relihijnaści asabistaj, čułaść dbałaść, abo skrupulatyzm zbaŭlennaje turbotlivaści, praciŭnaje skleroznaj niadbajlivaści j zakałychvajučaha farmalizmu; ale hety śviet u mnohich vypadkach unosiŭ razładny subjektyvizm (usabietnictva) j svavolnaść revalucyjnuju, naturalnuju zababonnaść, nieefektyŭny mistycyzm, eklezijalny partykularyzm, pryvatalubstva ».

Słavianski śviet u hetym tysiačalećci, jašče tolki pačynaŭ być chryscijanskim.

Moža zradzicca pytannie: ci mahčyma niešta padobnaje vyščytavanamu damiarkoŭvać takža i da apošnich viakoŭ, abo i da ŭsiaho druhoha tysiačalećcia eklezijalnaj historyi?

Faktyčna histaryčnyja padziei ukaraniŭšyja Ekleziju ŭ zachodnia-eurapejskim śviecie (jak antyfront afro-azijackamu isłamizmu, abo kryzys palityčnaha mahuctva europejskaha siaredniaviečča z vynikłymi adnosnymi investy-

cyjami, spadkajemstvam, dla Eklezii), a bolš za ŭsio vialikija razryvy ŭ łonie samaj Eklezii na Ŭschodzie i na Refarmackim Zàchadzie pakinuli vialikija j balučyja ślady ; tak što roskvit pieršaha tysiačalećcia byŭ unaśledžany novaj epokaj faktyčna hłybokaj zastanovy Eklezii nad samaj saboju, dy epoku abnovy ; uvydatniłasia heta asabliva ŭ druhoj pałavinie biahučaha tysiačahodździa jejnaj historyi.

Roskvit misyjaŭ, što paśla razadrannia Mistyčnaha Cieła Zbaviciela praz Refarmacyju, paviali na zavajovu dla Jaho u mnohija dalokija krai ŭsiaho kruhaziemja, adkryvajučy novyja niaznanyja śviety j budujučy novuju, kudy bolšuju, ad taje adadranaje častku universalnaj Eklezii. Siannia my bačym cełyja kalarovyja dziarźavy na čale ź ichnimi Kardynałami.

Naviejšyja pazycyi daktrynalnyja j napramki pastoralnyja, liturhičnyja, vyjaŭlenaja II Vatykanskim Saboram novaja daśpiełaja śviedamaść Eklezii i nastanova, (ŭ vabliččy sutrasienniaŭ burlivaj sučasnaści) da evanhelizacyi na sposab pieršych viakoŭ — zamykaje epoku taje vyšuspomnienaje abnovy Eklezii.

I dla nas, znajchodziačychsia na parozie trejciaha tysiačalećcia Chryścijanskaj Ery, zainteresavannie jejnaj dvutysiačaletniaj historyjaj stanović biassumniŭna duchovaje abahačennie.

T.

PIAKUĆAJA NIEABCHODNAŚĆ

Spatykanyja časta ŭ našaj presie, ci vyhłašanyja na śviatkavanych bankietach z nahody pražytaha mnohalećcia vinšavanni, (kali tendencyjua nia robiać z kaho pieradčasnaha «dzieda» (R.)), a z nahody niečaj śmierci spačuvanni, samy saboju to źjaŭlajucca dobrym zvyčajem, pahłyblajučym ludzkuju pryjaźń, łahodziačuju partyjnyja antahanizmy ihp.

Nia ŭsie adnak dobryja nastroi i dumki, ci pastanovy, vysnoŭvajem dy vykarystyvajem, što pavinny ŭźnikać u hetkich kranajučych dušu mamentach, prynamś nia vidno hetaha ŭ presie. Ab nastupnictvie na ŭžo, abo ŭ niedalokaj budučynie, asiročvanyja hetymi, tak autaryzavanymi nami, asobami stanoviščy, ci chto surjozna j efektyŭna dumaje? Tam na baćkaŭščynie ŭ etnična-surodzičnaj hušču kłopat z hetym nia tak mo radykalny, jak tut na ačužajučaj emihracyi, dzie kažny biełarus pavinien być stojka śviedamym ambasadaram svaje nacyi j baćkaŭščyny, dbałym ab svaim nastupnictvie. Nia ŭ sensie pradoŭžvannia svarliva-zapiekłaj partyjnaści ŭzajemnakampramitujučaj, škodnickaj, vyniesienaj šče z pavajennych laheroŭ, ale ŭ sensie nadpartyjnaj salidarnaści, ratujučaj honar svaje nacyi ź jejnymi niezaležnickimi ideałami. Zahranicaj heta ŭsio utrymać nia tak lohka. A utrymać za ŭsiakuju canu musim! Dziela hetaha :

Naša presa pavinna siejać zhodlivaje ŭzajemazrazumiennie j vyrazumiennie, zamiž demahohičnaj kałatni !

Našy baćki ŭ duchu taje zhody j salidarnaści patryatyčnaj pavinny ŭzhadoŭvać u movie rodnaj svaich dziaciej, zamiž kalečyć ich samatužnym aču-žanniem, jašče ŭ pieradškolnym vieku, vučačy anhelskaha, jakoha jašče nia vymahajuć tyja krainy, dzie prabyvajuć. Kališni prezydent ZDA Coolidge havaryŭ : « Mnie nie patrebnyja ludzi, što siudy prybyvajuć z druhich krajoŭ i vyrakajucca svaje movy, i na svaju krainu, ŭ jakoj radzilisia samy, abo ichnija baćki, hladziać zharv. Jany nia buduć i Amerykancami dobrymi, patrapiać zhubić lojalnaść tak šparka i lohka, jak lohka zabylisia svaje movy j svaich prodkaŭ ».

Pedahohika ščviardziła, što dzieci hruntaŭniej raźvivajucca ŭ rodnaj movie i paśla hetkaha raźvićcia lahčej vučacca ŭ škole inšych patrebnych im movaŭ dy navukaŭ.

J. Čarnecki.

KASCIOŁ ŚVIATOHA STANISŁAVA Ŭ MALATYČACH

(Pierakład z francuzkaha)

U hłybi Biełarusi, jakaja tvaryła gros Vialikaha Kniastva Litoŭskaha, u staravietnym palatynacie Mścisłaŭskim, znajchodzicca miastečka Malatyčy. Siannia jano lažyć u paviecie Čyrykaŭskim, hubernii Mahiloŭ na Dniapry.

Hena tyja Malatyčy, ŭ jakich karol Švedzki Karal XII vydaŭ bitvu Maskoŭcam u 1708 hodzie. Paśla taje pamiatnaje u letapisach kraju hetaha epochi, Malatyčy stanoviacca ŭłasnaściu Siestrancevića, jaki tam sobskim koštam vystaviŭ čaroŭnaj krasy śviatyniu na model Śviatoha Piatra ŭ Rymie. Henaja nabožnia Śviatoha Stanisłava jošć u vosiem raz mienšaja svaimi raźmierami za słaŭnuju bazyliku rymskuju, ale hetaju svajoju praporcyjaju ničuć nia psuje dakładnaści vykanannia repradukcyi. Jana uznosicca na adnym izalavanym placy, jak heta pakazvaje załučanaja tut našaja zdymka.

Hety pryhožy pamiatnik architektury katalickaha mitrapalita, jak skazana ŭ padpisie, byŭ im-ža vyśviačany 29 červienia 1794 i addany dla katalickaha kultu ; śviatynia heta była absłuhoŭvana parocham abiaśpiečanym nieabchodnym fondam na joho vydatki dy na utrymannie śviatyni.

Hetych zàciemak chapiłab dla apisu našaha abjektu, ale my dakiniem jašče niekalka detalaŭ ab samym mitrapalicie dla dapoŭniennia našaha raskazu.

Stanisłaŭ Bohuš-Siestrancevič byŭ Mahiloŭskim archibiskupam, mitrapalitam ryma-katalickich eklezijaŭ u Rasiejskaj imperyi, kapitulnym administrataram vakujučaha biskupstva Vilenskaha, staršynioju ryma-katalickaj kalehii, hanorovym siabram universytetu Vilenskaha, Maskoŭskaha, Dorpackaha, Charkaŭskaha i Ryžskaha ; akademii navuk, a takža ekanamičnaha tavarystva Sankt-Pieciarburha, dy Londanskaha tavarystva agrarnaha. Da taho šče byŭ dekaravany ordenami Polščy, Rasiei.

Radziŭsia jon 3 vieraśnia 1731 ŭ miascov. Zanki Vaŭkavyskaha pavietu, daŭnaha palatynatu Navahradzkaha, z ajca pravasłaŭnaha, a matki katalički. U 1743 byŭ vysłany ŭ Kiejdanskuju kalehiju ŭ Žomajdzi.

Dziacinstva maładoha Stanisłava prapłyło tam, kudy bolšaja častka tamtejšych famili

jaŭ vysyłała ŭ toj epocy svaich dziaciej zasobicca vyšejšymi navukami, u Niamieččynie; tak što ŭ jakim 15-m hodzie žyćcià jon pakinuŭ rodny dom, kab padacca ŭ Berlin.

Ledź pierastupiŭ jon hranicu Polščy (faktyč.: VKL, prkł.), jak znajšoŭsia ŭ razhary vajny, jakuju viali tady Austryja, Prusija i Anhlija. Pierapoŭnieny žadobaju słavy małady padarožnik vielmi lohka paddaŭsia nahavoram lejtenanta Zastrova, adyjšoŭ ad svaje pieršaje mety padarožža i ŭstupiŭ u rehiment henerała Kleist'a, pad ściaham Leopolda z Anhaltu. Heta z tym korpusam truppaŭ, jakija pamahali brać Leipzig i ŭ bitvie Kaesselsdorfskaj (15 śniežnia 1745). Hetaja sprava kaštavała šmat advažnaj žyvaści i maładoha Bohuša, ranienaha na pačatku akcyi j adtranspartavanaha z pola bitvy.

Jak tolki vylečyŭsia iz svaje rany, jon pajechaŭ u Berlin; tam addaŭsia ŭvieś całkom studyjam. Pakinuŭ jon hety horad u 1748, kab ustupić na universytet Frankfurdzki; ale pierad svaim adjezdam paznakomiŭsia z parachvijalnym śviatarom, Amandam, i staŭsia katalikom. Toj śviatar napisaŭ tady jamu nastupnaje piśmo: « Ja vam radziŭby miž inšym uziać sabie za prykład śviatoha Marcina; Boh dobry daje vam jaho ŭ prykład, bo vy pačynajecie svajo žyćcio, jak hety śviaty — militarnaj karjeraj, u vieku 15 hod; vaš łahodny j ruplivy charaktar vam ablehčyć hetaje naśledavannie; być moža vy stanieciesia, jak jon, akolitam, moža biskupam, być moža dasiahniecie j vy, jak jon, 81-ho hodu žyćcià. Ale ciapier vy pavinny całkom addacca studyjam. Malecie Boha, kab Jon natchnuŭ vas praŭdzivym poklikam; vučeciesia ŭsiaho, ale nadusio abahačajcie vašu daskanalnuju pamiać; pamiatajcie, što z hadami jana słabieje. Byvajcie ».

Jon uziaŭsia tady za studyi movaŭ: łacinskaj, hreckaj, francuzkaj anhelskaj i niamieckaj, asabliva naloh na studyi matematyki. Paśla niekalkich hod źniabyŭsia jon u hetych zaniatkach; štodzień chvilinami vymykaŭsia z universytetu; až pakul nie atrymaŭ ad baćki zahadu viartacca damoŭ: « Ja nia jość zusim taki bahaty, kazaŭ jon, kab daŭžejšy čas apłačvać tvaje vydatki ».

Viarnuŭšysie na baćkaŭščynu, jon addaŭsia sudovaj prachtycy, kab mahčy samomu baranić svaju radniu, jakoje pravy byli niespraviadliva asprečany. Padaje skarhi trybunału ŭ Horadni, abstojvaje (baronić) svaje pravy u tymža samym horadzie, jaki pradoŭžvaŭ dalej niespraviadlivaść u torturovym labiryncie pracedury; pakul iz ščyraj addanaściu nie ŭziaŭ pad svaju pratekcyju kniaź Radzivił.

Ale nieŭzabavie, hatovy pajści za poklikam, u jakim mohby zaniać vydatnaje stanovišča, jon pryjmaje duchoŭny stan u 1763. Prateha vanamu karalom Stanisłavam Auhustam jamu paručajucca vysokija stanoviščy eklezijalnyja, i ŭ 1773 naznačajecca na biskupa. Dziejecca heta ŭ toj epocy, ŭ jakoj Biełaruś akupavanaja Kaciarynaj II była chvalavanaja ruchlivym niespakojstvam, supravadžanym štodnia palityčnymi zakałotami. U henych voś fatalnych kanjunkturach słabieła vytrymanaść relihijnaja i nacyjanalnaja kraju proci nivelacyi (uraŭniłaŭki) pravasłaŭnaje Maskvy. Siestrencevič, užo promovany na Mahiloŭskaha archibiskupa, sklikaŭ u 1793 pravincyjanalny synod, jaki padtrymaŭ zhodu partyjaŭ i pravy eklezijalnyja.

Potym jon adviedvaje z Potiomkinym Taŭridu i publikuje ŭ 1800 u Brunswiku « Historyja Taŭrydy », dy drukuje ŭ Pieciarburzie ŭ dvuch vydanniach 1812 i 1824. Krychu paźniej stavić sabie zadannie nia mienš trudnaje, čym karysnaje: biare za pradmiet svaje pracy doślėdy pachodžannia Słavian, paznannie movaŭ, niekatorych supastaŭlaje paraŭnoŭvaje roznyja stupieni analohii, znajchodzić u movach śłady padobnaści nacyjaŭ, i viedzieny voś henym doślėdam (abservacyjaj) jon pranikaje u ciemień staravietnaści.

Za cara Aleksandra I staraŭsia niaupynna padtrymoŭvać i palapšać katalickuju Eklezju ŭ bolš addalenych pravincyjach Rasiei vysiłki jaho byli nie biaz udačaŭ, nia hledziačy na ciažkija utrudnianni j kryvadušnaść, proci jakich vioŭ zmahannie.

Jahona miłaść i dabradziejnaść byli čymś vialikim. Aprača dźvioch śviatyniaŭ, adna ŭ SPieciarburzie, a druhaja ŭ Malatyčach, pabudavanych ułasnym koštam, jon u 1805 vyłažyŭ sumu 20.000 rubloŭ u pensionacie Pieciarburskim slachotnaha rodu dziaŭčat na utrymannie j adukacyju čatyroch katalickich dočak, praznačanych na guvernantki ŭ Biełarusi. U tym-ža hodzie jon ustupaje štodzienna svoj dom ułasny na himnaziju ŭ S. Pieciarburzie pad toju ŭmovaj, što dachod (aščadnaść) budzie praznačany na adukacyju 28 pensyjanieraŭ. Ad 1815 što-hod płacić domu dabračynnamu ŭ Vilni sumu 1.000 flor. Urešcie — testamantova ustanaŭlaje značnyja fondy na budovu parachvijalnych škoł pry śviatyniach svaje fundacyi, dzie maładoje pakalennie biednych siamiej mahłob vučycca nad jahonaj damavinaj.

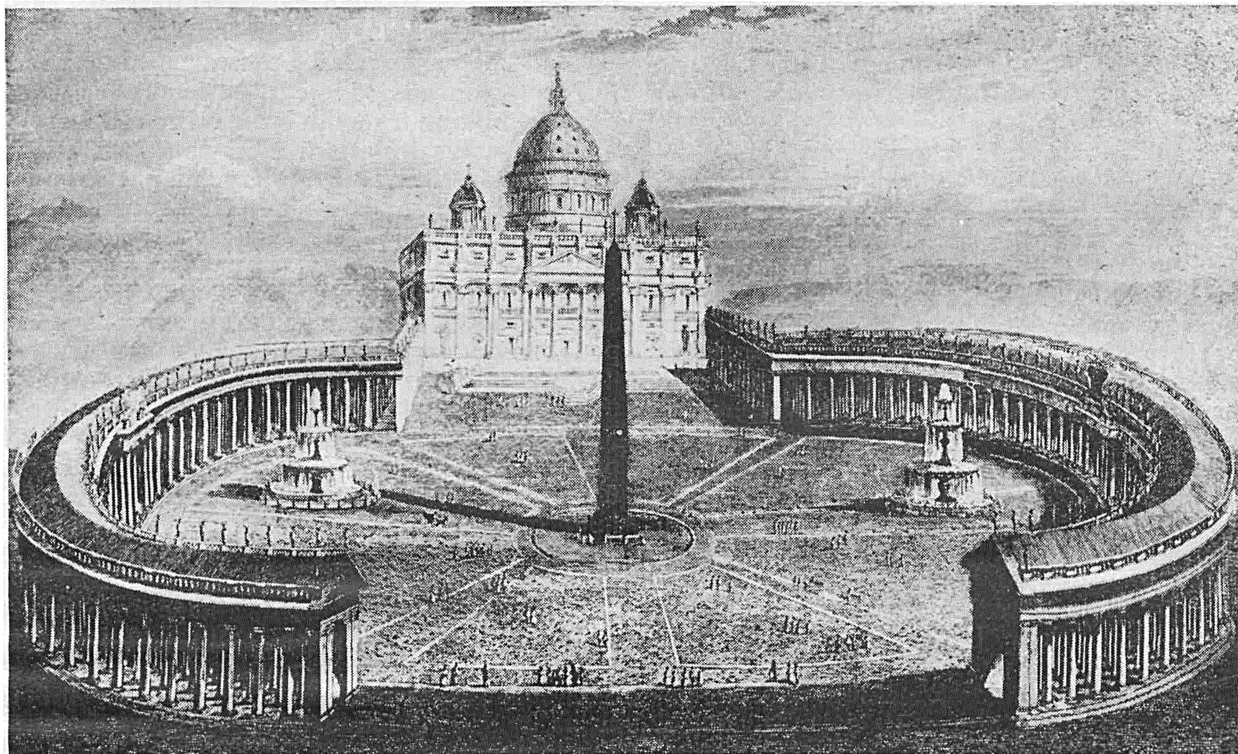
Vysokadastojny mitrapalit zakončyŭ svaju vialikakarjeru 12 śniežnia 1826, dasiahnuŭšy dzieviaćdziesiatpiaciletniaha vieku.

Z kalekc. L. Chodźki

Słuchajcie biełaruskich radyjapieradačaŭ z Vatukanu u niadzieli, paniadzielki, sierady i pjatnicy a h. 19 u Europie — 21 na Biełarusi na chv. 41,90; 31,15; 25,60

Słuchajcie niadzielnych navuk a h. 7,15 u Europe, 9,15 u Biełaruyi na chvalach 31,10, 25,55

Ździviacca mo našy Pavažanyja Čytačy, što moŭ druhi raz prezentujem vośdzie zdymku bazyliki, jakuju vidzieli Vy na pieršaj bačynie? Dziva jšče bolš zaintryhuje Vas paśla paraŭnalnaha ŭražannia, kali razhornutu hazetu pałožycie nicmà i ŭvidzicie hetyja zdymki poruč siabie až da identyčnaści padobnymi. Domnieŭ hetkaj illuzyi adnak nie adabraŭ, a dadaŭ advahi Žniču zapeŭnivać Vas ab praŭdzivaści taho, što hetaž zdymki dźvioch asobnych śviatyniaŭ u dvuch dalokich ad siabie krajoch: z l-je bačyny — ŭsieśvietnaje sławy bazylika Sv. Piatra ŭ Rymie, a z 8-je bačyny — stylistyčna dakładnaja replika taje rymskaje ŭ vadnym histaryčnym małaŭni-

čym miastečku biełaruskaje Mścisłaŭščyny, Małatyčach. — Kaścioł Św. Stanisłavà.

Čaroŭnuju repliku henuju — adzinuju ŭ śviecie — zaŭdziačvajem « załatoj rucce », (jak vysłaviŭsia adzin ź biełaruskich muzejnikaŭ), słaŭnaha biełaruskaha architekta Łaŭrenta Guceviča, *šyroka viedamaha z budaŭnictva j inšych monumentalnych abjektaŭ, jak np. Vilenskaja Katedra, Universytet, Reprezentacyjny Pałac, Ratuš, pałac u Verkach pad Vilniaj dy inš.*

Krychu bližejšuju charaktarystyku Małatyckaj śviatyni i jejnaha fundatara J.E. Mahiloŭskaha Mitrapalita Bohuša-Siestranceviča *adznačajem u artykule papiarednim, uziatym iz zdymkam (graviuraj) z kalekcyi Leonarda Chodźki. Tut chočam tolki z našaha hledzišča daskazać toje, što heny katalicki łacinski herarchičny vysokadastojnik nia byŭ čužy biełaruskamu adradženniu nia tolki svaim pachodžanniem (prychodziŭsia dziadźkam našamu paecie Vincuku Dunin-Marcinkieviču), ale, ŭ mieru tadyšnich mahčymaściaŭ, i — spryjalnaj dziejnaściu. Voś što piša miž inšym ab hetym Ks. Adam Stankievič u svajoj knizie « Chryścijanstva i Biełaruski Narod » (b. 139): « U kancy XVIII st., ŭžo paśla raździełaŭ Polščy (1772, 1793, 1795), kali Biełaruś adyjšła da Rasiei, u 1794 h. (u tym hodzie, kali vyśviaciŭ svoj kaścioł u Małatyčach (R)) Mahiloŭski łacinski arcybiskup Bohuš-Siestrancevič vydaŭ da paduładnaha sabie duchavienstva list, u jakim kaža : « Wszystkim w Archidyjecezji plebanom zalecić i zaleca sie, aby ludowitym jezykiem, jaki on rozumie, po skończonym nabożeństwie z ambon po kościołach kazania mievali » I faktyčna, jak havorycca tamža dalej : « Užyvałasia jana... praz uvieś XVIII viek... Viek-ža XIX ahułam dla movy biełaruskaj u śviatyniach — asabliŭšy. U im viałasia zajadłaja baraćba palityki polskaj i rasiejskaj za ŭpłyvy na biełaruskuju movu, biełaruskuju dušu j kulturu... Łacinskaje katalictva ŭ XIX st. było aporaj biełaruskaj uacyjanalna?ci ». Da hruntaŭniejšaha aznajamlennia z hetaj temaj adsyłajem u NN. 56, 57-8 Žniču, dzie ŭ hałaŭniejšych punktach padany jaje źmiaščajučy XII raździeł vyščytavanaj knihi.*

Pierad nami adnak astaniecca turbotnaje pytannie : ci dy ŭ jakim stanie isnuje dasiannia hety darahacenny pomnik našaj baćkaŭščyny? « Ustanoŭčy źjezd biełaruskaha tavarystva achovy pomnikaŭ historyi j kultury » Miensk 7.XII (« Lit. i Mast. » N. 100 z 1967) zaklikajučy da « viedy, pašany j aščady » monumentalnaściaŭ, miž prykładami vydatniejšych abjektaŭ, patrabujučych kulturnaha ratunku, piša ab adnym « kaściele byłym u Mścisłaŭli, ŭ jakim ciapier skład rajcharčhandlu ». Kali tut pad « Mścisłaŭlem » treba razumieć nie sam horad jaki siannia moh razraścisia, ale j jahonyja vakolicy, ŭ jakich i znajchodziacca Małatyčy, tady byŭby niejki pramianiok nadziei... Nažal, niedakładnaja infarmacyja hena budzić tolki słabuju dahadku, vymahaju čuju dasłednych pošukaŭ. I da hetych pošukaŭ zaklihajem usich surodzičaŭ, arhanizacyi. R.

Direttore respons.: Dott. A. FRUTAZ
Posta indir.: Dott. P. TATARYNOVIC
Roma, Via Trionfale, 6415

Z dazvolu
Duchoun Uladau

Tipolitografia Fausto Failli - Roma

Pubblicazione autorizzata dal Tribunale di Roma con decreto del 7-12-1950